

IVO TROŠT:

Nastavljena past.

Dogodba.

Jeromen, sosedov hlapec, je rad pil žganje. Vse bi bil znesel za »pečeno vodo«. Gospodar Jerin ga je večkrat svaril in opominjal, kako je škoda denarja za smrdljivi alkohol, kako je posebno še škoda Jeromnovega zdravja. Slednjič se je hlapec naveličal večnih svaril, pa se je delal, da ga je gospodar prepričal o škodljivosti alkohola, in je obljubil Jerinu, da ne bo nikoli več pil žganja. Gospodar je bil vesel, da so padle njegove besede na rodovitna tla, zadovoljen mu je stisnil roko in obljubil ob letu lepo darilo, če ostane mož-beseda. Hlapec se je slovesno zaveril, da ne okusi več nobene alkoholne pijače.

Sčasoma je pa vendar opazal gospodar, da hlapec ne drži svoje obljube tako zvesto, kakor bi jo moral. Jeromen je zopet vstajal s težko glavo, delo ga ni veselilo, njegova obleka je smrdela po žganju, in tudi njegov motni pogled je razodeval, da se hlapcu zopet vračajo tisti časi, ko je znosil poslednji vinar v žganjarno za »pečeno vodo«. Te opomnje mu je Jerin očital glasno in odločno vpričo zbrane družine. Jeromen je tajil ves užaljen, da bi pil žganje. Obleka morda res smrdi po njem še iz prejšnjih časov, ko se ni ogibal strupene pijače tako zvesto kot danes. Gospodar mu ni verjel, zakaj vedel je, da Jeromnova obleka ne smrdi iz prejšnjih časov tako, kakor da ga je hlapec pil še sinoči, in če bi prav, ali je mogoče, da bo tudi hlapec še iz tistih časov vsako jutro zopet krmežljiv in prepit, kakor ni bil tiste srečne tedne — nedavno še — ko mu obleka ni pričala o preveliki prijaznosti do žgane vode. Take moči nima nobeno žganje.

Ločila sta se oba nezadovoljna, oba različnih misli.

Gospodar Jerin si je poslej prizadeval, da bi kje zalotil Jeromna, ko bi odhajal v žganjarno ali bi se zibal lepo okrogel pozno v noč domov. Hlapec je opazil to nevarno oprezovanje, pa si je mislil, kakor tista miška, ki je ugledala nastavljeno past in se delala bolj modro kot človek, ki je nastavil past in naposled tudi res ujel miško vanjo: »Oho, le počakajte, oče Jerin! Mi hlapci smo danes modrejši kot vsi gospodarji skupaj. Ne ujameš me, pa ne, ako oprezuješ do sodnega dne in še na sodni dan popoldne, he, he!«

In prav tako pogosto kakor prej je vstajal vsako jutro le iztežka, prihajal klavern v hlev in k zajtrku. Poleg tega je še pogledoval gospodarja zaničljivo in zmagovito ter se usajal za vsako besedo, ki mu je bila količkaj navzkriž.

To je jezilo Jerina. Lepo nagrado je natihem obljubil onemu, ki bi izvohal Jeromnovo zvijačo. Hlapec je slutil vso to nakano in se smejal široko in pil žganje na skrivnem, kadar je hotel in kolikor je hotel.

Vsak večer, ko so odmolili, je odšel v hlev in od tam po lestvi na pod v mrvo, kjer je imel poleti in pozimi svoje ležišče. Prav po tisti lestvi je podnevi nosil v velikem košu s poda rezanico za živino. Zato je visel obširni koš vedno, kadar ga ni rabil, poleg lestve ob steni na klinu.

Ko so pri Jerinu odmolili, je šla vsa družina spat. Tudi gospodar je samo še poslednjič pogledal okolo hiše in po njej, če je vse v redu in varno, pa je legel še sam k počitku. To je dobro pomnil Jeromen. Ko je čutil, da so vsi zaspali, je zlezel po lestvi s poda, krenil v gostilnico, kjer so imeli taki ptiči skrito posebno sobico, se tam napil do mile volje in se vrnil pozno portočji domov, ko je bila glava že polna alkoholovih muh.

Dostikrat je bil tako natrkan, da mu muhe niso pustile po lestvi na ležišče. Odpodil jih je, ko se je napil vode, namenjene zjutraj za konjski napoj. Za ves svet bi ne maral, da bi ga zjutraj zalotil gospodar na tleh, ko pride pogledat v hlev.

Neki večer je bil slučajno doma. Jerin je došel z lučjo na pod in mu posvetil pod nos, rekel pa ni nič. Hlapec bi se bil najrajiši zagrohotal na glas, tako dobro se mu je zdelo, da ga gospodar ni ujel. Jezilo ga je pa tudi, ker je vedel, da mu je na sledi. Začel je biti vedno bolj oprezen. Gospodar je prišel z lučjo na pod še drugi večer. Našel je hlapca poleg postelje, ko se ni bil niti sezul, da bi šel počivat. Jeromen se je izgovarjal, da se mu ne mudi spat, ker je dolga noč, predolga, in on itak ne more zaspati nikoli pred polnočjo.

Zopet sta se ločila različnih misli, a nocoj je bil hlapec bolj zadovoljen s svojim uspehom nego gospodar. Izmisлил si je novo zvijačo.

Jeromen se nasmehne. Ko odide gospodar, zleze po lestvi v hlev, kjer je gorela luč vsako noč, sname koš s kljuke, kakor da gre po rezanico, in ga obesi z veliko leseno kljuko na lestvo. »Mi hlapci smo modrejši kakor vsi gospodarji, he, he!« Tako si misli natihem, in obraz se mu razširi v škodoželjen nasmeh. »Ko se vrne — še nocoj ali kadarkoli, ugleda koš in poreče: »Doma je moj hlapec nocoj. Koš si je pripravil kar na pot, da ga vzame zjutraj in kar spotoma natlači vanj rezanice, he, he!« Tako si je hlapec napravil navzlic gospodarjevemu oprezovanju prosto pot do ljubega žganjčka in nazaj. Gospodarja bo vodil za nos in hodil pit pečeno vodo, hodil še kam drugam ponoči, če se mu bo ljubilo, kadarkoli bo hotel.

Zares je vodil poslej za nos Jerina, ki ga je v sreču pekla sramota, da je zaman zalezoval skrivnega žganjarja. Več tednov je že hodil gledat z lučjo pod lestvo, pa je vselej ugledal na njo pripet koš za rezanico in mislil: Kaj bi lezel gor, ko je hlapec v mrvi! Saj si je že pripravil koš, da zjutraj spotoma naloži rezanice za živino. Po tej poti ga ne zalezem. Ali žganje pa le pije: tega ne more utajiti s sedmimi koši. — Tako je ugibal gospodar in krenil na druge misli, ki bi mu pokazale pot za to ukano. Hlapec Jeromen se je pa smejal natihem in se izdajal z izzivajočimi pogledi,

da bi najrajši zabrusil Jerinu pod nos: »He, he! Mi hlapci smo danes modrejši kot vsi gospodarji skupaj!« Jerin je pa čital že iz njegovih oči, iz njegovega vedenja to predrznost, kar je hlapca samo veselilo.

Večer za večerom je prihajal pozno domov in ves omotičen. Komaj je zlezel na pod, odkoder zjutraj ni bilo mogoče gospodarju doklicati: »Jeromen, Romen, Romen, Romen! Ali si se pogreznil v žganje?« Hlapec se pa ni oglasil, marveč se leno in brez skrbi pretegnil še dvakrat in trikrat na ležišču ter šele potem vstal s težko glavo. Vedel je, da ga varuje koš vsake nesreče in stoji med njim in gospodarjem kakor nepremostljiv prepad. Na to veselje je pil še huje tako, da je marsikako noč s svojim mačkom komaj našel pot do ležišča. In ko se je naslednji večer nabral alkohola, da skoro ni videl več poti pred seboj in spremljajočih ga žganjarskih muh, je z največjo težavo splezal po lestvi še ne do vrha. Tukaj se je pa spotaknil in telebnil z glavo navzdol v spodaj viseči — koš...

Pomagati si ni mogel nikamor, zakaj roke je imel stisnjene ob glavi v košu, a noge so tiščale za ostalim telesom navzdol. Kaj si je mislil in kaj je počel v tej prisilni pasti, ni maral pripovedovati nikoli. Gotovo pa je, da je tako visel do jutranje zore, ko je došel v hlev gospodar, se zopet ozrl v koš za rezanico, že menil godrnjati zaradi nevolje, ki mu jo povzroča sicer molčeči koš, ko zapazi, da se v košu nekaj giblje prav sumljivo. Stopi bliže in spozna po žganjarskem smradu, da je tisto, ki se giblje, njegov hlapec Jeromen, a po neprijetni leži, kakor je ostal v košu, ugane, da je hlapca v koš vrglo žganje in pa njegova modrost, ki je mislil, da ga bo spremljala, dokler bo on hotel voditi gospodarja za nos. He, he!

»Ho, ho!« se mu zareži Jerin. »Koš, koš si nastavljal meni, da sem mu verjel in da bi zaradi tega hvalil tvojo treznost. V koš si se pa sam ujel. Ho, ho, Jeromen, ali naj te pustim v pasti, ki si jo nastavil sam?«

Hlapec je bil še malo živ. Govoriti ni mogel več, samo zdihoval je milo, kakor da prosi milosti obsojenec na smrt. Iz koša si sam nikakor ni mogel pomagati. Ves strt in zvezan je že premagal jezo in sramoto, premagal celo pijanost in slednjič spoznal, da mu tudi gospodar ne misli pomagati, ker ga je toliko časa vodil za nos.

»Ubil bi se zagotovo, da ni bilo koša, ki si padel vanj, dočim bi te na tleh čakala smrt,« mu pojasnjuje Jerin, a hlapec molči v smrtnih težavah in neopisnem strahu, da ga pusti v neusmiljenih kleščah — dokler bo sam hotel. To bi bila zares smrt, ki bi ga pa našla v košu, ne na tleh... Gospodar modruje v neskončno Jeromnovo žalost mirno še nadalje sam s seboj: »To je znamenje, da te nespokorjenega ne mara na oni svet do brotno nebo. Čas imaš, da se poboljšaš, klada pijana.«

»Oh, oh, saj — se — bo-o-m,« prosi zdihujoče hlapec. Sedaj pa molči gospodar in mu pomaga iz koša zopet na lestvo. Le z največjo težavo se mu to posreči. Jeromen je bil že tako otrdel v tesnih škripcih, da mu je moral gospodar pomagati tudi z lestve na tla. Tam ga je pustil in šel v hišo, kjer je kmalu vedela vsa družina o hlapčevi zvižaci in nesreči.

Hudo je bilo Jeromnu, ko so ga pozneje zasmehovali, a vselej se je premagal z zatrdilom, da poslej hoče ostati mož-beseda.

In res ni več pil žganja. Zadovoljen je bil sam in z njim tudi gospodar. Ko je minilo leto, so se ljudje še komaj spominjali nastavljenе pasti, toda Jeromen je ni pozabil. Njegov gospodar pa ob letu tudi ni pozabil obljubljenega darila za Jeromnovo vzdržnost. Prinesel mu je s sejma neko popoldne lepo novčarko, kamor naj bi hlapec spravljaj denar, namesto da bi ga znosil za žganje v gostilnice. Hlapec se je branil darilca in trdil, da ne more biti do smrti gospodarju zadosti hvaležen, ker ga je rešil iz koša — in pasti.

Tolarčki svetega Jožefa.

*„Kaj so to zvezdice,
striček, povejte!
Aj, kak se svetijo,
striček, pogledjte!“*

*„Svetega Jožefa
to so denarčki,
suhi njegovi so
beli tolarčki.*

*Lani, predlanskim
šel je bil v košnjo,
pa jih prisluzil je
skrinjo in mošnjo.*

*Jezušček, angelčki
zdaj se igrajo,
gori v nebesih po
tleh jih kotajo.*

*Če narediš pa iz
štirih kolesa,
pa te popeljejo
gori v nebеса.““*

*Časih kateri kar
mimo njih skoči
in se na zemljico
semkaj potoči.*

*Srečen je tisti, ki
beli denarček
svetega Jožefa
najde tolarček.*

Cvetko Gorjančev.

Jurjeva.

*Zacingljali zvončki beli
pesem so veselo;
mrzla burja, sneg in krivec —
vse je konec vzelo.*

*Prišel je na čilem vrancu
sveti Jurij v kraje,
vse močice je snežene
vmoril kakor zmaje.*

*In zato odprla Vesna
na stežaj je duri,
se čudila: „Kak junak si
hraber — sveti Jurij!“*

*In trobentice zapele
večno so mu slavo;
zacingljali zvončki beli,
venčali mu glavo.*

Utva.

